

SAMORZĄD TO MY!

JAK ANGAŻOWAĆ WSZYSTKICH UCZNIÓW I UCZENNICE W ŻYCIE SZKOŁY

Materiał pomocniczy dla szkół
w programie Szkoła Demokracji
w roku szkolnym 2022/2023

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

Drodzy i Drogie!

Prezentujemy przewodnik, w którym opisaliśmy możliwości działania i rozwoju samorządu uczniowskiego, sposoby na diagnozowanie potrzeb szkolnej społeczności oraz wskazówki pomocne w przygotowaniu wniosku o dofinansowanie w ramach programu „Szkoła demokracji”. Społeczność szkolną tworzą wszyscy uczniowie i uczennice, kadra pedagogiczna, dyrekcja, rodzice, osoby na co dzień pracujące w szkole. Każda społeczność jest różnorodna i to stanowi jej niesamowitą wartość. W jednej szkole znajdują się uczniowie odnoszący sukcesy w olimpiadach przedmiotowych, ale też tacy, którzy potrzebują więcej czasu na przyswojenie materiału z biologii czy matematyki. Uczniowie pełnosprawni ruchowo, jak również poruszający się na wózkach. Posługujący się w pełni w mowie i piśmie językiem polskim, a także uczniowie, którzy od roku uczą się od podstaw języka polskiego. Można wskazywać więcej przykładów bogactwa różnorodności polskich szkół. Jesteśmy też przekonani, że dostrzegacie je w Waszych szkołach.

- *Jak z różnorodnością radzą sobie przedstawiciele Waszej społeczności?*
- *Jakie działania podejmuje samorząd uczniowski, aby włączyć wszystkich uczniów i wszystkie uczennice?*

Każda szkoła może być szkołą włączającą.

W Centrum Edukacji Obywatelskiej szkołę włączającą rozumiemy jako tę, która zauważa różnorodność, czyli różnice oraz podobieństwa pomiędzy grupami i jednostkami, a także aktywnie z nimi pracuje.

Szkoła włączająca opiera się na czterech filarach: widoczności, wzmacnianiu, włączaniu i współpracy¹. Widoczność polega na dostrzeżeniu różnych grup w szkolnym środowisku, w tym grup mniejszościowych (np. osób innego wyznania bądź narodowości). Widoczność w edukacji wprowadzana jest m.in. poprzez włączanie w treści programowe tematyki dotyczącej różnych krajów, języków, tożsamości społecznej i kulturowej. Wzmacnianie uwidacznia się w podejściu umacniającym wartość wszystkich uczniów, poczucie ich własnej skuteczności oraz wsparcie w poznaniu i rozwoju kompetencji.

Włączanie to otwarcie się na całą szkolną społeczność, jak również jej zaangażowanie (stworzenie warunków do uczestnictwa). To określanie przestrzeni do wspólnych rozmów, w trakcie których każda z osób może wyrazić swoje spostrzeżenia na temat decyzji, które mają wpływ na jej funkcjonowanie w szkole. Współpraca to nie tylko współdziałanie z partnerami zewnętrznymi specjalizującymi się w tematyce różnorodności, ale także tworzenie warunków, by potrzeby grup mniejszościowych zostały dostrzeżone, a kierunki szkolnych działań nie były ustalane z myślą dla mniejszości, ale wspólnie z daną grupą².

Szkoła włączająca urzeczywistnia wskazane powyżej cztery filary. Warto zauważyć, że nie stanowią one sztywnych konstruktywów, a wręcz przeciwnie - są dopełniającymi się elementami. Filary ujawniają się na różnych płaszczyznach życia szkolnego.

¹ Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, Edukacja włączająca, <https://ucznotwartosci.ceo.org.pl/tematy/edukacja-wlaczajaca/> (dostęp: 12 stycznia 2023 r.).

² Baranowska-Janusz Malina, Kozakoszczak Agnieszka, Leszko Małgorzata, *Zestaw narzędzi dla nauczycielek i nauczycieli*, Social Whole School Social Labs, s. 6-8.

Czasem związane są z koniecznością dostosowania warunków szkolnej przestrzeni bądź infrastruktury (np. stworzenie kącika ciszy, wymiana drzwi, dostosowanie szkolnej stołówki do potrzeb uczniów). Niekiedy zmiany wprowadzane są na poziomie **organizacyjnym** (np. zmiana zasad oceniania z zachowania, tworzenie szkolnych zespołów doradczych składających się z przedstawicieli różnych grup funkcjonujących w szkole), **społecznym** (m.in. włączanie do programu szkolnych działań i świąt wydarzeń dotyczącej tematyki różnorodności, np. Międzynarodowego Dnia Osób Niepełnosprawnych, lub prezentacja podczas zajęć nie tylko męskich postaci, ale także bohaterek, aktywistek, naukowczyń) czy **personalnym** (m.in. tworzenie wszystkim uczniom warunków do identyfikacji swoich zasobów i obszarów do dalszej pracy). W przewodniku opublikowaliśmy inne przykłady działań włączających (znajdują się w rozdziale Inspirownik).

Niniejszy przewodnik kierujemy do uczniów i opiekunów samorządów uczniowskich, którzy chcą sprawić, aby ich szkoła stała się szkołą włączającą. Osób, dostrzegających różnorodność szkoły, które chcą podjąć działania na realnie pojawiające się potrzeby i wyzwania. Stwórzcie w szkole warunki, aby wsłuchać się w głos szkolnej społeczności. Zadbajcie o to, by w skład Zespołu Projektowego weszli uczniowie i uczennice (nie tylko wybrani w ramach wyborów samorządu uczniowskiego), ale także opiekun samorządu uczniowskiego i dyrektor szkoły.

Trzymamy kciuki za przeprowadzoną przez Was analizę potrzeb szkolnej społeczności oraz za to, aby stała się ona podstawą do stworzenia projektów włączających uczniów i uczennice Waszej szkoły. Bądźcie szkołą włączającą!

Zespół programu „Szkoła demokracji”

Jak skutecznie diagnozować potrzeby uczniów i uczennic?

Samorząd uczniowski (społeczność szkolną) tworzą wszyscy uczniowie i wszystkie uczennice. Niektórzy są bardziej aktywni, inni z kolei w mniejszym stopniu włączają się w realizację szkolnych działań. Warto zastanowić się, z czego wynika taka sytuacja. Niezależnie od stopnia zaangażowania każdy uczeń i każda uczennica chcą się czuć pozytywnie w miejscu, w którym się uczą i które współtworzą. Do zadań samorządu uczniowskiego należy troska o to, by dać każdemu uczniowi i każdej uczennicy możliwość wypowiedzenia się na temat szkolnych spraw, które są dla nich ważne.

Przed samorządem uczniowskim, a w szczególności przed reprezentantami samorządu uczniowskiego, stoi nie lada wyzwanie – analiza potrzeb szkolnej społeczności. Samorząd uczniowski ma niesamowitą moc docierania do uczniów (i to nie tylko dlatego, że tworzą go ludzie w podobnym wieku). Jednak czasem warto wyjść poza swoją perspektywę i dopytać się szkolnej społeczności...

- *Czego potrzebujecie/potrzebujemy, aby czuć się w naszej szkole komfortowo?*
- *Jaka mogłaby być nasza szkoła? O jakiej szkole marzeń myślimy?*
- *Co możemy zrobić, abyś czuł/czuła się w naszej szkole dobrze?*
- *W jakim stopniu włączamy w szkolne działania uczniów i uczennice o specjalnych potrzebach edukacyjnych? Co możemy zrobić inaczej bądź lepiej?*
- *Co stanowi dla nas największe wyzwanie?*

Zanim przystąpicie do przygotowania i realizacji projektu w ramach programu „Szkoła demokracji”, przyjrzyjcie się przykładowym możliwościom diagnozowania potrzeb szkolnej społeczności. Opisaliśmy je na kolejnych stronach niniejszego przewodnika. Istnieją różne narzędzia pomocne w przeprowadzeniu analizy potrzeb uczniów i uczennic. Decydując się na wybór konkretnego narzędzia, należy rozważyć takie możliwości, które ułatwią wypowiedzenie się wszystkim zainteresowanym osobom (m.in. młodszym rocznikom w szkołach podstawowych, uczniom posługującym się jako wiodącym językiem ukraińskim). Niektórzy mogą potrzebować więcej czasu na przemyślenie swoich odpowiedzi. Niektórym uczniom i uczennicom łatwiej wypowiada się w formie pisemnej, inni z kolei czują się dobrze w publicznym przedstawianiu swoich spostrzeżeń.

Czasem warto wykorzystać różne narzędzia, aby uzyskać możliwie szeroką perspektywę, dotrzeć do przyczyn występowania problemów. Myśląc o analizie potrzeb uczniów i uczennic Waszej szkoły, skorzystajcie z metody czterech kroków:

KROK 1. PRZYGOTOWANIE

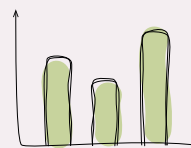

Przemyślcie plan zbierania informacji. Wybierzcie wspólnie narzędzie, które wykorzystacie w celu zebrania informacji od uczniów i uczennic Waszej szkoły. Zadbajcie o to, aby ułatwić wszystkim uczniom i uczennicom wypowiedzenie się na temat ich potrzeb i oczekiwań.

KROK 2. REALIZACJA

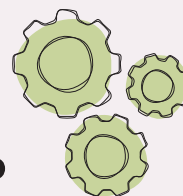

Przeprowadźcie badanie. Zadbajcie o czas i miejsce na udzielenie odpowiedzi przez zainteresowanych uczniów i uczennice. Nie zmuszajcie innych do wypowiedzenia się, jeśli tego nie chcą. Czasem niechęć do udzielenia odpowiedzi może być spowodowana niezrozumieniem polecenia. Może warto je powtórzyć?

KROK 3. PODSUMOWANIE

Dokonajcie analizy zgromadzonych informacji. Spiszcie wnioski. Przedstawcie je szkolnej społeczności (np. w formie infografiki).

KROK 4. WDROŻENIE

Zastanówcie się wspólnie z Zespołem Projektowym, jakie działania można zrealizować w Waszej szkole, aby zminimalizować trudności/problemy/ wyzwania wskazane przez uczniów i uczennice.

- *Od czego zaczniecie?*
- *Co zrealizujecie w pierwszej kolejności?*

To Wy znacie lepiej swoją społeczność i zapewne wiecie, jakie narzędzie pozwoli Wam na uzyskanie informacji o potrzebach i oczekiwaniach szkolnych kolegów i koleżanek. Trzymamy kciuki za realizacją włączającą wszystkich uczniów i uczennice diagnozy potrzeb szkolnej społeczności.

Jak diagnozować potrzeby społeczności szkolnej?

Zachęcamy do skorzystania z jednej z trzech możliwości przeprowadzenia diagnozy potrzeb społeczności szkolnej. Dajemy Wam dowolność wyboru i wykorzystania narzędzia. Obok przedstawionych propozycji wskazane zostały różne formy ich realizacji i adaptacji. Zdecydujcie, która z nich będzie odpowiednia w przypadku uczniów i uczennic w Waszej szkole. Zachęćcie uczniów i uczennice do włączenia się w Zespół Projektowy, który zajmie się przygotowaniem i realizacją diagnozy.

Ankieta o szkolnych potrzebach

Z myślą o osobach tworzących szkolną społeczność przygotowaliśmy przykładową ankietę, którą można wykorzystać w realizacji diagnozy potrzeb szkolnej społeczności. Zapewne część z Was posiada już szkolne doświadczenia ankierskie (bardzo często samorząd uczniowski wykorzystuje właśnie tę formę zbierania odpowiedzi od uczniów i uczennic). Jeśli jednak nie posiadacie takiego doświadczenia bądź chcecie się upewnić, czy wiecie wszystko na temat przeprowadzania ankiety, skorzystajcie z poniższych podpowiedzi.

Ankietę można przeprowadzić w formie drukowanej (wówczas należy powielić ją w liczbie egzemplarzy odpowiadającej liczbie osób, wśród których zostanie rozdana) bądź w formie online (w tym celu można skorzystać z gotowych formularzy np. Google Forms lub ankiety w dzienniku elektronicznym). Zwróćcie uwagę na równą reprezentację uczniów poszczególnych klas i roczników. Pamiętajcie, aby stworzyć warunki umożliwiające przedstawicielom i przedstawicielkom szkolnej społeczności udzielenie odpowiedzi na wskazane w ankiecie pytania. Jeśli osoby z Waszej szkoły nie posługują się biegle językiem polskim, skorzystajcie z analogicznej ankiety przygotowanej w języku ukraińskim.

Zadbajcie, aby każda z osób miała odpowiednio dużo czasu, by wypełnić ankietę. Przykładowo, wydrukowane ankiety można rozdać w trakcie lekcji, wskazując uczniom i uczennicom miejsce ich złożenia (np. specjalnie oznaczone pudełko). Wskażcie termin, do kiedy zbierane są wypełnione ankiety. Przesyłając ankietę w formie dedykowanego linka, należy zadbać, aby trafiła ona do konkretnej grupy – w tym przypadku do młodzieży z Waszej szkoły. To jest jedna z podstawowych zasad prawidłowo realizowanego badania.

Dokonajcie analizy zgromadzonych w trakcie badania informacji. Czasem jedna wypowiedź może wskazać źródło problemów lub ułatwić odkrycie powiązań pomiędzy różnymi przyczynami ich występowania. Jeśli planujecie wykorzystać formularz online do zbierania odpowiedzi, to bez problemu powinniście otrzymać podsumowanie wyników w formie wykresów lub spisu odpowiedzi.

Potraktujcie zamieszczoną poniżej ankietę jako przykład (do dalszej modyfikacji). W przypadku niektórych pytań zasadne może być dodanie innych propozycji odpowiedzi (pytania z zapisanymi już przykładowymi odpowiedziami), które będą bezpośrednio odnosiły się do specyfiki Waszej szkoły.

Po przeprowadzeniu ankiety w Waszej szkole spiszcie najważniejsze w Waszej ocenie wnioski (np. w formie raportu, plakatu lub grafiki) i przedstawcie je szkolnej społeczności. Wyniki warto zobrazować przykładowymi wypowiedziami osób badanych (zadbajcie o anonimowość).

Cześć,

jesteśmy Twoimi kolegami i koleżankami z samorządu uczniowskiego. Nasza szkoła bierze udział w ogólnopolskim programie „Szkoła demokracji”, który realizuje Centrum Edukacji Obywatelskiej. Chcemy poznać Twoją opinię na temat szkoły i jej otoczenia, a także tego, jakie działania w Twojej ocenie warto zrealizować w naszej szkole. Interesuje nas Twoje własne zdanie, dlatego zapisz to, co myślisz. Nie wypełniaj ankiety wspólnie z innymi osobami. Każda odpowiedź jest dla nas ważna i interesująca.

W ankiecie znajdują się zarówno pytania zamknięte (zaznacz swoją odpowiedź), jak również pytania otwarte, w których prosimy Cię o zapisanie swojej odpowiedzi. Ankieta jest anonimowa – nie podpisuj jej. Wyniki będą analizowane w formie zbiorczej. Na ich podstawie opracowujemy koncepcję projektu, na którego realizację będziemy mogli pozyskać dofinansowanie z programu „Szkoła demokracji”.

Dziękujemy za poświęcony czas i wypełnienie ankiety!

1. Pomyśl o zwyczajnym dniu, który spędzasz w naszej szkole. Jak się w niej czujesz?

- ☐ bardzo dobrze
- ☐ dobrze
- ☐ ani dobrze, ani źle
- ☐ źle
- ☐ bardzo źle

2. W jakim stopniu czujesz, że należysz do szkolnej społeczności (samorządu uczniowskiego)?

- ☐ w bardzo dużym stopniu
- ☐ w dużym stopniu
- ☐ ani w dużym, ani w małym stopniu
- ☐ w małym stopniu
- ☐ w bardzo małym stopniu

3. Opisz naszą szkołę jednym słowem.

.....

4. Co najbardziej lubisz w naszej szkole i nie chcesz, aby się w niej zmieniło? Wskaż maksymalnie trzy odpowiedzi.

- ☐ dogodne godziny rozpoczęcia i zakończenia lekcji
- ☐ przyjazna atmosfera
- ☐ dobry kontakt między uczniami
- ☐ dobry kontakt między uczniami i nauczycielami
- ☐ sprawiedliwe przyznawanie ocen i stopni z zachowania
- ☐ interesujące zajęcia pozalekcyjne

- ☐ aktywnie działający samorząd uczniowski
- ☐ aktywnie działające szkolne koło wolontariatu
- ☐ dobra lokalizacja szkoły
- ☐ odpowiednio wyposażona biblioteka
- ☐ odpowiednio wyposażona sala sportowa
- ☐ przyjemna przestrzeń wokół szkoły
- ☐ dostęp do świetlicy przed rozpoczęciem lekcji i po ich zakończeniu
- ☐ stołówka szkolna
- ☐ dobrze zaopatrzony sklepik szkolny
- ☐ dostęp do pedagoga/psychologa
- ☐ dostęp do doradcy zawodowego
- ☐ inne, jaki?

.....

.....

.....

5. W którym miejscu w szkole czujesz się dobrze? Wskaż maksymalnie trzy odpowiedzi.

- ☐ sala lekcyjna, która?

.....

- ☐ korytarz, który?

.....

- ☐ świetlica
- ☐ biblioteka
- ☐ toaleta
- ☐ przebieralnia/szatnia
- ☐ boisko szkolne
- ☐ plac przed szkołą
- ☐ inne, jakie?

.....

.....

.....

6. Co sprawia, że we wskazanych miejscach czujesz się dobrze?

.....

.....

.....

7. W jakim stopniu czujesz się włączony w działania realizowane przez samorząd uczniowski na terenie szkoły?

- ☐ w bardzo dużym stopniu
- ☐ w dużym stopniu
- ☐ ani w dużym, ani w małym stopniu
- ☐ w małym stopniu
- ☐ w bardzo małym stopniu
- ☐ nie wiem, jakie działania na terenie szkoły realizuje samorząd uczniowski

8. Z jakimi wyzwaniami mierzą się uczniowie naszej szkoły? Wskaż maksymalnie trzy odpowiedzi.

- ☐ przemoc
- ☐ brak motywacji do nauki
- ☐ nadmiar obowiązków domowych
- ☐ niskie poczucie własnej wartości
- ☐ przeciążenie nauką
- ☐ zaburzenia zdrowotne (np. depresja)
- ☐ zaburzenia odżywiania
- ☐ trudności w relacjach z rówieśnikami
- ☐ brak motywacji do rozwijania pasji i zainteresowań
- ☐ przemoc domowa
- ☐ brak zrozumienia ze strony rodziców
- ☐ brak wsparcia ze strony kolegów/koleżanek ze szkoły
- ☐ samotność
- ☐ trudności w wyborze szkoły/dalszego etapu nauki
- ☐ samookaleczanie się
- ☐ spożywanie substancji psychoaktywnych
- ☐ inne, jakie?

.....

.....

.....

9. Co według Ciebie należy poprawić lub zmienić w naszej szkole, aby uczniowie czuli się w niej lepiej?

.....

.....

[illegible]

- ☐ kobieta
- ☐ mężczyzna
- ☐ inna

Mapa szkoły

Nie wszyscy uczniowie i wszystkie uczennice lubią rozpisywać się w formularzach na temat potrzeb i oczekiwań. Uwzględniając różne style uczenia się, warto wykorzystać inne narzędzia do zbierania odpowiedzi – np. materiały wizualne. Jednym z przykładowych narzędzi, które pomoże Wam zebrać odpowiedzi na temat szkolnej społeczności, jest mapa szkoły połączona ze spacerem badawczym.

Spacer badawczy to doskonała możliwość obserwacji miejsc, osób i sytuacji rozgrywających się na danym terenie. Do udziału w spacerze możecie zaprosić chętne osoby, informując je z wyprzedzeniem o takiej możliwości (np. poprzez ogłoszenia w szkolnym radiowęźle).

Aby zapewnić uczestnikom i uczestniczkom spaceru badawczego komfortowe warunki, należy zorganizować go o dogodnej dla wszystkich porze (np. przed rozpoczęciem lekcji, po ich zakończeniu, bądź w trakcie długiej przerwy) oraz uwzględnić maksymalną liczbę osób biorących udział w jednym spacerze (np. ok. 20). Oczywiście można powtórzyć realizację spacerów w innych terminach. Można również udostępnić uczniom i uczennicom mapy szkoły do samodzielnego wypełnienia, wskazując miejsce (np. specjalnie oznaczone pudełko), w którym po uzupełnieniu powinno się je pozostawić.

Przed rozpoczęciem spaceru badawczego wydrukujcie przedstawiony poniżej plan szkoły. Potraktuj go symbolicznie i poglądowo (niestety nie jesteśmy w stanie odwzorować każdego budynku szkoły). Jeśli dysponujecie czasem, możecie samodzielnie przygotować mapę Waszej szkoły. Możecie także skorzystać z powielonego planu budynku szkoły, który znajduje się w sekretariacie. W tym celu skontaktujcie się z dyrektcją Waszej placówki.

Po ustaleniu terminów, w których zrealizujecie spacerów badawczych, zaprosicie chętnych uczniów i uczennice do udziału. O ustalonej porze wybierzcie się na spacer po szkole. Warto, aby jedna osoba z Waszego zespołu projektowego pełniła funkcję przewodnika, który oprowadzać będzie grupę. Przyjrzyjcie się uważnie wszystkim zaznaczonym na mapie miejscom i przestrzeniom. Zobaczcie, jakie emocje i opinie towarzyszą uczniom i uczennicom korzystającym ze wskazanych na mapie miejsc i przestrzeni. Zapiszcie swoje spostrzeżenia i wnioski. W trakcie realizacji ćwiczenia możecie posiłkować się poniższymi pytaniami. Może zadawać je przewodnik grupy, jak również możecie je zapisać na odwrocie mapy szkoły, które rozdacie uczniom i uczennicom biorącym udział w spacerze.

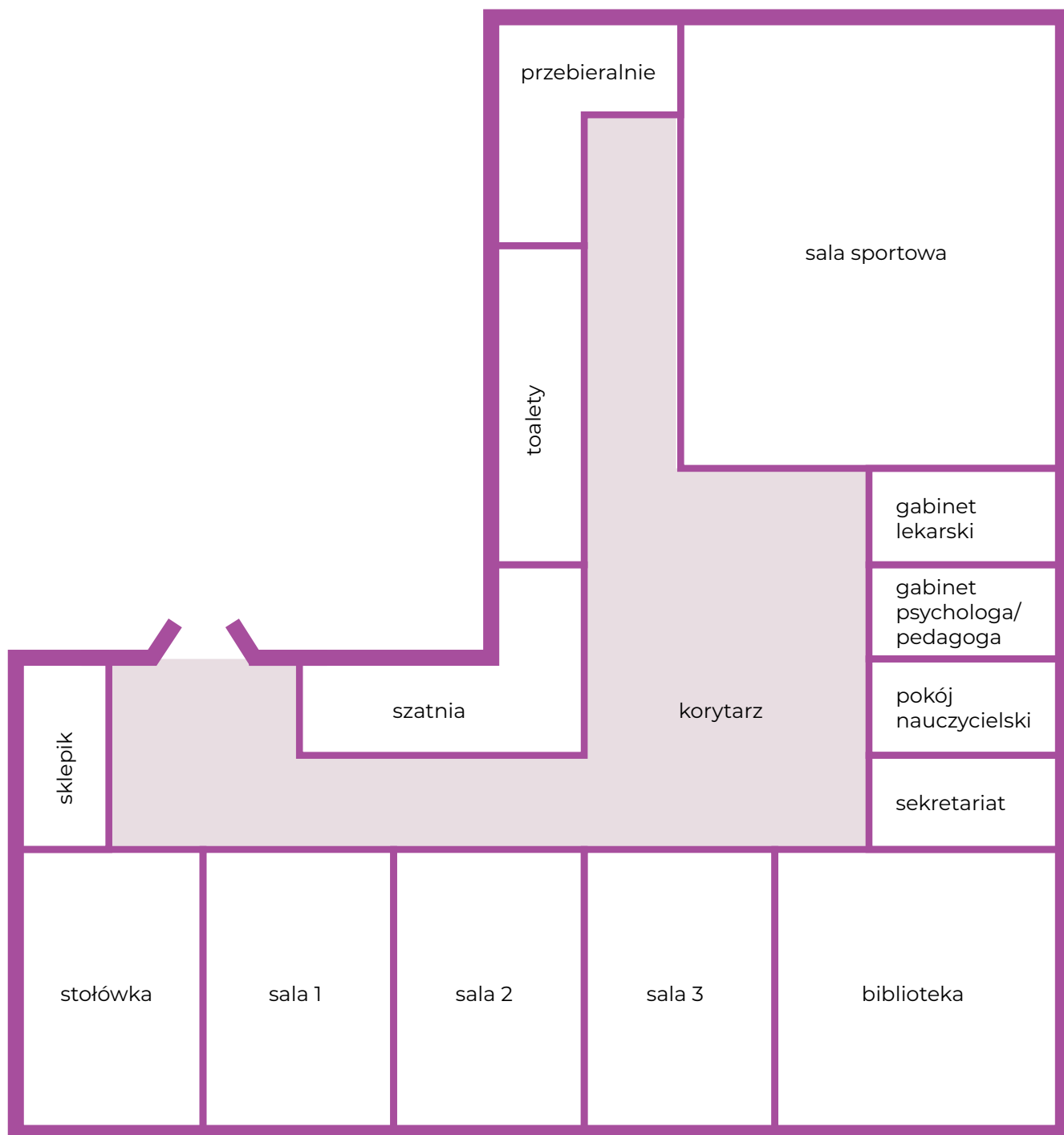

Pytania możliwe do wykorzystania
w trakcie spaceru badawczego:

- Gdzie uczniowie i uczennice spędzają najchętniej czas w szkole?
- W których miejscach występuje największe natężenie ruchu? Z czego to wynika?
- Jak oceniasz przestrzeń na szkolnych korytarzach?
- Gdzie uczniowie i uczennice odrabiają lekcje? Gdzie uczniowie i uczennice przygotowują się przed lekcjami (np. przed sprawdzianem)?
- W których miejscach w szkole uczniowie i uczennice czują się dobrze? Co sprawia, że to właśnie w tych miejscach młodzi czują się dobrze?
- W jaki sposób w szkolnej przestrzeni funkcjonują osoby z niepełnosprawnościami?
- Jak oceniasz akustykę i dźwięki w szkolnej przestrzeni? Czy przestrzeń sprzyja osobom nadwrażliwym słuchowo?
- Jakie reakcje w uczniach i uczennicach wywołuje dźwięk szkolnego dzwonka?
- Ile czasu zajmuje uczniom i uczennicom przedostanie się z sali gimnastycznej do sali zajęciowej?
- Które miejsce Twoim zdaniem wymaga renowacji?
- Jak oceniasz ofertę/zaopatrzenie szkolnej stołówki/szkolnego sklepiku?
- Gdzie odbywają się szkolne uroczystości (np. apele)? Jaka atmosfera im towarzyszy?

Warto pamiętać, że zależnie od pory realizacji spaceru można dostrzec różne sytuacje np. zwiększonego natężenia ruchu, prowadzonych rozmów. Opisane ćwiczenie warto zrealizować w różnych odstępach czasu. Po zakończonym spacerze porównajcie swoje wyniki. Posegregujcie je według wybranego kryterium np. rodzajów pomieszczeń, grup reprezentujących społeczność szkolną. Zapiszcie swoje spostrzeżenia i refleksje. Analizując odpowiedzi, uwzględnijcie potrzeby i oczekiwania różnych grup uczniów (np. uczniów z niepełnosprawnościami, uczniów uchodźczych). Opracowane wnioski przedstawcie społeczności szkolnej np. w trakcie międzyklasowej dyskusji. Porozmawiajcie o nich wspólnie. Zastanówcie się, jakie działania jako samorząd uczniowski, możecie przygotować i zrealizować na podstawie informacji zgromadzonych w trakcie spacerów badawczych.

Tabela zmiany

Tabela zmiany to narzędzie, dzięki któremu przyjrzyć się czterem perspektywom funkcjonowania szkolnej społeczności. Narzędzie można wykorzystać zarówno w pracy indywidualnej i zespołowej. Zachęcamy Was do wykorzystania prezentowanej poniżej tabeli zmiany w trakcie międzyklasowych spotkań, w których wezmą udział chętni reprezentanci i reprezentantki różnych klas. Tabelę zmiany można także wykorzystać w trakcie spotkań organizowanych w wybranych klasach podczas godzin wychowawczych.

Ustalcie termin i miejsce, w którym zostanie zorganizowane spotkanie. Czas realizacji spotkania może wynosić od jednej do dwóch godzin lekcyjnych (w zależności od liczby uczestników i uczestniczek). Możecie także zorganizować kilka spotkań dedykowanych konkretnym rocznikom (np. klasom siódmym i ósmym szkoły podstawowej). Stwórzcie warunki, aby każda chętna osoba mogła wziąć udział w spotkaniu. Z uwagi na możliwy udział w spotkaniu uczniów z różnych klas opracujcie w Zespole Projektowym zasady, które będą obowiązywały w trakcie organizowanego przez Was spotkania (np. słuchamy siebie nawzajem, wypowiadamy się w temacie spotkania). W związku z tym, że część uczniów

i uczennice może pochodzić z różnych klas i się nie znać, warto na początku spotkania uwzględnić krótką aktywność o integracyjnym charakterze (np. przedstawienie siebie i klasy, do której się uczęszcza).

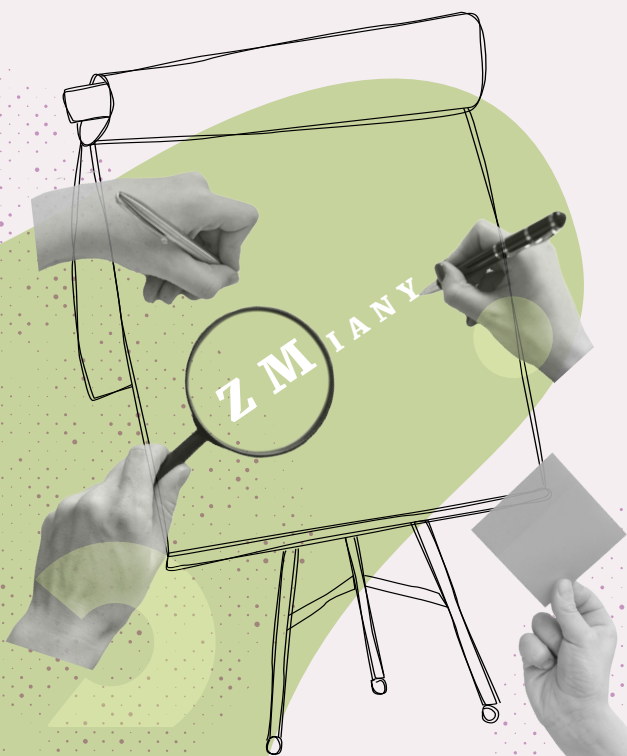
Zaproście uczniów i uczennice Waszej szkoły do udziału w spotkaniu (np. informację o terminie spotkania wraz z zaproszeniem można zamieścić na facebookowej stronie samorządu uczniowskiego Waszej szkoły). Wybierzcie spośród siebie osoby prowadzące spotkanie. Zapoznajcie się z prezentowaną na kolejnej stronie tabelą zmiany. Przygotujcie wydrukowane wersje tabeli zmiany (po jednym egzemplarzu dla każdej z osób biorących udział w spotkaniu) oraz inne materiały niezbędne do realizacji spotkania (m.in. tablicę, karteczki samoprzylepne, długopisy). Ponadto warto przygotować jeden egzemplarz tabeli zmiany w powiększeniu (np. rozrysowany na dużej kartce bloku flipchartowego). Aby usprawnić organizację spotkania możecie skorzystać z zaprezentowanego poniżej planu przebiegu spotkania.

1. Rozpoczęcie. Powitanie uczestników i uczestniczek spotkania. Przedstawienie celu spotkania i zasad współpracy.

2. Wprowadzenie do realizacji ćwiczenia. Osoby prowadzące spotkanie przedstawiają na forum pytanie, zachęcając zebranych do swobodnego wypowiedzenia się. Przykładowe pytanie może brzmieć:

- Co wyróżnia naszą szkołę spośród innych szkół w gminie (mieście, dzielnicy)?
- Jaka jest nasza szkoła?
- Z jakimi wyzwaniami mierzą się uczniowie i uczennice w naszej szkole?

Wskazywane przez uczniów i uczennice odpowiedzi mogą zostać zapisane na tablicy.

3. Prezentacja czterech perspektyw funkcjonowania szkolnej społeczności w formie tabeli zmiany. Rozdanie osobom uczestniczącym po wydrukowanym egzemplarzu tabeli zmiany. Czas na indywidualne wypełnienie tabeli zmiany przez każdą z osób uczestniczących w spotkaniu. Potraktujcie daną perspektywę bardzo szeroko, wychodząc poza ramy jednego z obszarów (np. czasu wolnego, nauczania, komunikacji z nauczycielami).

4. Osoby prowadzące wręczają uczestnikom po cztery karteczki samoprzylepne, na których osoby uczestniczące zapisują po jednej ważnej dla nich odpowiedzi w każdej z perspektyw – mocne strony, słabe strony, zagrożenia, rozwiązania. Karteczki z odpowiedzi umieszczane są we wspólnym miejscu (wskazanym przez prowadzących spotkanie).

5. Odczytanie na forum odpowiedzi. Wspólne omówienie czterech perspektyw. Podkreślenie najczęściej pojawiających problemów i przyczyn ich występowania.

6. Osoby prowadzące zapraszają zebranych do udziału w dyskusji:

- *Co można zrobić w naszej szkole, aby zminimalizować wskazane przez Was problemy?*
- *W jaki sposób możemy wykorzystać zasoby szkoły (mocne strony), aby zapobiec wskazanym problemom?*

Wskazywane przez uczniów i uczennice odpowiedzi mogą zostać zapisane na tablicy.

7. Zbierzcie tablele zmiany, które wypełnili uczestnicy i uczestniczki spotkania.

8. Podsumowanie spotkania. Prezentacja wybranych wniosków. Podziękowanie osobom uczestniczącym za udział w spotkaniu.

Po zakończonym spotkaniu (spotkaniach) spotkajcie się wspólnie z Zespołem Projektowym, aby zapoznać się ze wszystkimi odpowiedziami wskazanymi w tabelach zmiany przez osoby uczestniczące w spotkaniu. Omówcie wnioski i spostrzeżenia. Zastanówcie się, jakie działania jako samorząd uczniowski, możecie przygotować i zrealizować na podstawie uzyskanych informacji.

MOCNE STRONY

Pytania pomocnicze: Jakie są zalety naszej szkoły? Jakie zalety dostrzegają inni uczniowie i uczennice? Co jest najlepsze w naszej szkole? Z czego jesteś najbardziej zadowolony/zadowolona? Co w szkole wzbudza w Tobie największą radość?

.....

.....

.....

SŁABE STRONY

Pytania pomocnicze: Co zaliczasz do słabych stron naszej szkoły? Co się Tobie nie podoba w naszej szkole? Co nie podoba się innym uczniom i uczennicom? Z czym występują największe trudności? Z jakimi wyzwaniami mierzą się uczniowie i uczennice w naszej szkole?

.....

.....

.....

ZAGROŻENIA

Wyobraź sobie, że wskazane przez Ciebie w poprzednim etapie problemy i wyzwania nie zostały rozwiązane. Do jakich sytuacji może doprowadzić w dalszej perspektywie nierozwiązanie wskazanych przez Ciebie problemów i wyzwań? Jak wyglądać będzie szkoła, gdy problemy i wyzwania nie znikną? Co może się wydarzyć?

.....

.....

.....

ROZWIĄZANIA

Pytania pomocnicze: Co Twoim zdaniem warto lub można zrobić, aby ograniczyć lub rozwiązać wskazane powyżej problemy/wyzwania? Co będzie najlepsze? Od czego warto zacząć? Który z zasobów/którą z mocnych stron szkoły można wykorzystać, aby ograniczyć lub zminimalizować wskazany problem?

.....

.....

.....

Inspirownik, czyli przykładowe pomysły na szkolne działania

Nie zawsze na podstawie odpowiedzi otrzymanych w trakcie przeprowadzonej diagnozy potrzeb szkolnej społeczności, udaje się ustalić zakres działań, które można zrealizować. Niekiedy pomocne okazują się pomysły i inspiracje, a także doświadczenia samorządów uczniowskich z innych szkół.

Niezależnie od rodzaju działań należy stworzyć warunki, które umożliwią włączenie się w nie wszystkich uczniów i uczennic, tak aby czuli, że należą do społeczności i że ją współtworzą. Włączanie nie oznacza tylko przyznawania przywilejów bądź uprawnień konkretnym grupom, ale tworzenie sprawiedliwych warunków i sprawiedliwych szans dla wszystkich osób. Włączanie to patrzeć na szkołę oraz osoby ją tworzące z różnych perspektyw.

Czasem możemy nie zdawać sobie sprawy, że osoba obok nas doświadcza wykluczenia bądź dyskryminacji (np. z uwagi na jej pochodzenie, sytuację zdrowotną lub rodzinną). Zdarza się, że niektóre z przyjętych w szkole zasad bądź zwyczajów wspierają konkretne grupy uczniów. Np. w organizację szkolnych wydarzeń (apeli, kiermaszy, festiwali) angażowani są uczniowie uzyskujący dobre wyniki w nauce. W tym przypadku nie są brane pod uwagę realne kompetencje młodzieży, które mogą pomóc w sprawnym zorganizowaniu wydarzenia, lecz ocena postępów w nauce (na konkretnych przedmiotach) dokonywana przez nauczycieli. Zdarzają się sytuacje, kiedy uczniowie i uczennice nie czują się komfortowo w salach zajęciowych, ponieważ nie widzą wszystkich osób wypowiadających się w trakcie zajęć bądź mają trudności z odczytaniem treści wyświetlanych w trakcie prezentacji (niska rozdzielczość projektora i mały ekran). Czasem układ stolików uniemożliwia współpracę i sprawną komunikację w trakcie zadań grupowych.

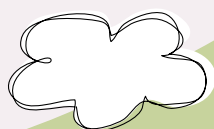
Utrzymujące się podziały lub celowo wyznaczone granice nie sprzyjają budowaniu równych relacji w szkolnej społeczności.

- *Co możecie zrobić, aby Wasza szkoła była szkołą włączającą?*
- *Jakie działanie możecie podjąć jako pierwsze?*

Przedstawione poniżej przykłady działań realizowanych przez samorządy uczniowskie stanowią mogą inspirację do Waszych projektów. Zwróćcie uwagę, w jaki sposób młodzi ludzie angażowali przedstawicieli szkolnej społeczności do współpracy oraz jakie tematy poruszali w trakcie przygotowanych działań.

Stworzenie gazetki samorządu uczniowskiego zawierającej informacje ważne dla uczniów i uczennic

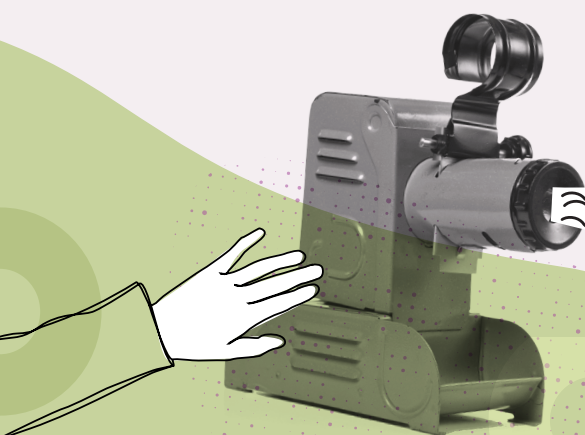
Reprezentanci samorządu uczniowskiego ze Szkoły Podstawowej nr 5 w trakcie analizy potrzeb szkolnej społeczności dostrzegli zgłaszany przez młodzież problem dotyczący braku wspólnego środka komunikacji oraz przestrzeni do dzielenia się swoimi zainteresowaniami na forum szkoły.

Po przeprowadzonej analizie potrzeb zorganizowano spotkanie z chętnymi uczniami, podczas którego przedstawiono wyniki ankiety, jak również przykładowe możliwości rozwiązania wskazanego problemu. Jednym z nich był pomysł na utworzenie szkolnej gazetki redagowanej przez chętną młodzież. W trakcie spotkania zwrócono uwagę, że w szkole uczy się blisko 50 uczniów uchodźczych z Ukrainy. Uczniowie wpadli na pomysł, aby część treści w gazetce publikować w dwóch językach – po polsku i ukraińsku. Do zespołu redakcyjnego zgłosiło się dziesięć osób, przy czym trzy miały już przygotowane propozycje na artykuły odnoszące się do przeprowadzonej wcześniej analizy potrzeb. Jeden z nich brzmiał „Szkoła marzeń. Jak może być nasza szkoła w najbliższym roku?”. Opiekunką gazetki szkolnej została nauczycielka historii, która zna język ukraiński. Podczas pierwszego spotkania zespołu redakcyjnego młodzież wpadła na pomysł, aby zorganizować cykl o szkolnych bohaterach i bohaterkach, w ramach którego publikowane będą krótkie historie uczniów i nauczycieli bezinteresownie pomagającym innym osobom ze szkoły. Opracowano wspólnie zasady zgłaszania kandydatur, sposoby promocji oraz wstępne propozycje tytułów na artykuły o szkolnych bohaterach – m.in. „Sportowcy bez granic”, „Daję równość”, „Dobre serce”. Po tygodniu od ogłoszenia informacji o poszukiwaniu szkolnych bohaterów i bohatererek zgłoszono 10 kandydatur. Jak podsumowała Monika – jedna z redaktorek szkolnej gazetki – „Chcemy pokazać, że w naszej szkole są osoby, które pomagają innym i które swoją postawą mogą inspirować do działania, do robienia dobrych uczynków”.

Uruchomienie dyskusyjnego klubu filmowego

Uczniowie z gdańskiego technikum w trakcie międzyklasowych spotkań dowiedzieli się, że wśród szkolnej młodzieży jest spora grupa osób interesujących się filmem i kinematografią. Uczniowie i uczennice zwrócili uwagę, że warto byłoby zorganizować na terenie szkoły dyskusyjny klub filmowy. Wokół pomysłu zebrała się grupa chętnych uczniów. Młodzież na lidera grupy wybrała Maksyma – ucznia z Białorusi, który od trzech lat mieszka w Polsce. Dyrektor szkoły wyraził zgodę na utworzenie dyskusyjnego klubu filmowego, a także wskazał szkolne pomieszczenie (dotychczas niezagospodarowane), w którym mógłby spotykać się klub filmowy. W jego uprzątnięcie włączyła się chętna młodzież wraz z woźnym. Opiekę nad dyskusyjnym klubem filmowym objął szkolny bibliotekarz, który zadeklarował swoje wsparcie w zakresie uzyskania zgód niezbędnych do prezentacji filmów. Młodzież wybrała propozycje filmów, wśród których znalazły się m.in. produkcje polskie, amerykańskie, ukraińskie i francuskie. Następnie poddano je ogólnoszkolnemu głosowaniu. Osoby skupione wokół klubu były na tyle aktywne, że na jedno ze spotkań zaprosili studentów ze szkoły filmowej (połączono się online). Ponadto młodzieży udało się zaprosić jedną z bohaterek filmu, która po projekcji podzieliła się z młodzieżą, w jaki sposób niektóre codzienne obowiązki stanowią dla niej wyzwanie, kiedy dowiedziała się, że zмага się ze stwardnieniem rozsianym. To spotkanie podsumowała opiekunka samorządu uczniowskiego - „Nigdy wcześniej nie widziałam moich uczniów w takim skupieniu i ciszy. Ich pytania i zainteresowanie tematem pokazały mi, jak bardzo są dojrzałi”.

Przeprowadzenie dyskusji na temat korzystania z telefonów komórkowych w trakcie zajęć szkolnych

Z przeprowadzonej na terenie jednej z lubelskich szkół podstawowych ankiety samorząd uczniowski dowiedział się, że uczniowie i uczennice mają zastrzeżenia, co do wykorzystania telefonów komórkowych w trakcie lekcji oraz niesprawiedliwego oceniania z zachowania za ich „bezpodstawne” użycie. Problem wzbudziła ciekawość dyrektora i samorządu uczniowskiego. Podczas ogólnoszkolnego spotkania reprezentantów klas poszukiwano przyczyny występowania problemu. Okazało się, że uczniowie uchodzący, którzy nie posługują się biegle językiem polskim, podczas lekcji wykorzystują swoje telefony komórkowe nie tylko do korzystania z aplikacji tłumaczeniowych, co do innych celów niezwiązanych bezpośrednio z nauką. Uczniowie dostrzegli to po licznych memach wysyłanych w trakcie lekcji przez swoich kolegów i koleżanki na klasowych grupach na Messengerze. W trakcie spotkania wyłoniła się grupa chętnych uczniów (zadbano o równą reprezentację uczniów polskich i ukraińskich), która podjęła się opracowania wspólnego kodeksu korzystania z telefonów komórkowych w trakcie lekcji oraz konsekwencji za ich nieprawidłowe wykorzystanie.

Propozycje zasad uczniowie mogli zgłaszać do specjalnie oznakowanej skrzynki, która przez tydzień była umieszczona na holu szkoły. Zgłoszono ponad 40 propozycji. Na ich podstawie opracowano kodeks, który przedstawiono podczas szkolnego apelu, a także umieszczono w każdej z sal lekcyjnych. Jak podsumował uczeń najbardziej zaangażowany w działanie „Nie wierzyłem, że to spotkanie i zgłaszanie propozycji pomogą. Ale teraz widzę sukces wspólnego podejmowania decyzji. Jest naprawdę lepiej. Nie ma już tych problemów z telefonami”.

Organizacja wzajemnej pomocy w nauce, tzw. „uczniowskich korepetycji”, w trakcie których uczniowie dzielą się własnymi pasjami lub zainteresowaniami

Uczniowie i uczennice szkoły podstawowej z warszawskiej Ochoty w trakcie spotkań z przedstawicielami klasowych samorządów dostrzegli, że uczniowie chętnie włączyliby się w działania wspierające ich kolegów i koleżanki w nauce oraz rozwoju swoich pasji. Z przeprowadzonej wcześniej ankiety online wynikało, że młodzież chętnie wzięłaby udział w zajęciach językowych. Jako pierwszy wskazano język angielski, ale równie wysoko na liście znalazły się język francuski i język hiszpański. Jako chętni do prowadzenia zajęć z języka hiszpańskiego zgłosili się dwaj uczniowie, którzy urodzili się w Barcelonie, ale od dwóch lat mieszkają w Warszawie. Uczniowie namówili swoje koleżanki z klasy siódmej, które uczą się języka francuskiego, aby opowiedziały o Francji oraz nauczyły swoich kolegów i koleżanki kilku słów w języku francuskim. Na pierwsze spotkanie zapisało się 30 osób. Organizacja zajęć została poprzedzona spotkaniem ze szkolnym psychologiem i pedagogką, którzy udzielili uczniom prowadzącym zajęcia wskazówek dotyczących możliwych potrzeb edukacyjnych uczniów, jak również różnych stylów uczenia się. Zajęcia prowadzono pod opieką nauczycieli językowców (do tej pory w szkole nie uczono języka hiszpańskiego i francuskiego), którzy stanowili wsparcie dla młodzieży, ale bezpośrednio nie włączali się w organizację zajęć. Głównymi prowadzącymi byli uczniowie.

Gdy o pomysły uczniów dowiedzieli się przedstawiciele rady rodziców od razu zdecydowali się przekazać dodatkowe fundusze na organizację zajęć z języków obcych. W nowym semestrze zorganizowano dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, prowadzone przez nauczycieli. Mimo to uczniowie nadal kontynuują zainicjowane przez siebie spotkania. Niedawno zawiązała się grupa uczniów, które chce nauczyć się podstaw języka ukraińskiego. Z kolei wśród nauczycieli wyłonił się zespół, który przygotowuje koncepcję projektu międzynarodowej wymiany do Hiszpanii.

Organizacja spotkań z absolwentami szkoły o ich ścieżkach edukacyjnych i zawodowych

Samorząd uczniowski szczecińskiego technikum, z informacji zgromadzonych w trakcie analizy potrzeb społeczności szkolnej, dowiedział się, że ponad dwie trzecie uczniów i uczennic ma trudność z podjęciem decyzji co do swojej przyszłości zawodowej. Reprezentanci samorządu uczniowskiego we współpracy ze szkolnym doradcą zawodowym oraz psycholożką zaplanowali cykl spotkań z absolwentami szkoły na temat ich wyborów edukacyjnych i zawodowych. Młodzież zwróciła się też z prośbą do Stowarzyszenia Absolwentów działającego przy ich szkole. Siedem osób od razu wyraziło chęć opowiedzenia uczniom i uczennicom o swojej edukacji, zawodowych sukcesach i wyzwaniach.

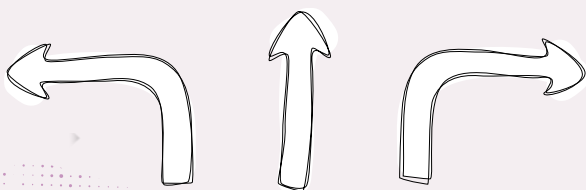
Grupa młodych osób skupiona wokół projektu powołała Zespół Projektowy, który ustalił plan działania oraz zaplanował wszystkie spotkania. Projekt zatytułowano „Poznaję siebie i nowe możliwości”. Uczniowie chcieli pokazać, że na wybór ścieżki zawodowej istotny wpływ mają różne czynniki – nie tylko posiadane kompetencje czy talenty, ale i predyspozycje, w tym predyspozycje zdrowotne, osobowościowe, fizyczne. Szkolny doradca zawodowy wraz z psycholożką przygotowali prezentację, którą wspólnie przedstawili podczas godzin wychowawczych w każdej z klas. Opowiedzieli o tym, w jaki sposób uczniowie mogą przygotować się do kolejnego etapu w swoim życiu, uwzględniając swoje potrzeby, oczekiwania i możliwości. Ponadto dwa spotkania o podobnej tematyce zorganizowano dla chętnych rodziców. Do udziału zgłosiło się kilkadziesiąt osób.

Cykl spotkań z absolwentami szkoły dostarczył uczniom i uczennicom wielu informacji na temat możliwości zawodowych i rozwoju na rynku pracy. W ankiecie podsumowującej młodzież pozytywnie odniosła się do realizowanego przez samorząd uczniowski projektu. Podkreślono, że takich spotkań mogłoby się odbywać więcej. Wyłonił się już nowy pomysł na kolejną edycję projektu. Młodzież chce odnieść się do stereotypów występujących w wybranych zawodach, pokazując jak wpływają one na postrzeganie pracy oraz samych pracowników i pracowniczek.

Stołówka szkolna od nowa

Zarząd samorządu uczniowskiego, dyrekcja i agent stołówki w szkole podstawowej w Kaliszu zastanawiali się, z czego wynika niska liczba osób korzystających z posiłków w szkolnej stołówce. Zdecydowano się na organizację spotkania. Do udziału, w nim zaproszeni zostali przedstawiciele różnych grup funkcjonujących w szkole – uczniów, nauczycieli, dyrekcji, administracji szkoły, rodziców oraz agent stołówki. W skład grupy roboczej weszło 15 osób.

Podczas pierwszego spotkania grupy wstępnie zdefiniowano przyczyny problemu. Grupa ustaliła również, że kluczowe w podjęciu dalszych działań będzie przeprowadzenie ankiety wśród szkolnej społeczności. Zebrano ponad 400 odpowiedzi, wśród których znalazły się informacje dotyczące m.in. serwowanych potraw, nieuwzględnienia potrzeb dietetycznych i alergenów w posiłkach, wystroju stołówki, czasu jej otwarcia. Na podstawie zebranych informacji grupa robocza opracowała grafiki prezentujące odpowiedzi otrzymane w ankietach (wywieszono je na szkolnych korytarzach), jak również zdecydowała się na organizację konkursu wśród szkolnej społeczności dotyczącego oczekiwanego wystroju stołówki. Aby nie ograniczać kreatywności uczniów i uczennic zdecydowano,

że forma nadsyłanych prac może być dowolna (np. kolaż, makieta). Łącznie nadesłano 30 zgłoszeń. Wszystkie prace zostały wystawione na szkolnym korytarzu, a następnie uczniowie i uczennice mogli oddać głos na projekt, który im się najbardziej podobał. Autorzy wszystkich prac zostali nagrodzeni podczas szkolnego apelu. W kolejnym etapie prac nad odnową szkolnej stołówki włączyli się dietetyczka oraz architekci – absolwenci szkoły, a także rodzice uczniów obecnie się uczących w placówce. Dietetyczka wsparła ajenta stołówki w opracowaniu nowego jadłospisu, który uwzględnia potrzeby żywnościowe młodzieży oraz listę alergenów. Z kolei architekci zaadaptowali w ostatecznym projekcie propozycje zmian zgłaszane przez uczniów w trakcie konkursu na projekt wnętrza stołówki. Po ponownym otwarciu stołówki zwiększyła się liczba osób korzystających z posiłków. Uczniowie i uczennice szkoły pozytywnie włączyli się w przygotowanie filmu podsumowującego blisko półroczną realizację projektu.

(R)ewolucja edukacyjna w szkole

Nauczyciele i nauczycielki ze szczecińskiego liceum zauważali, że na przełomie kilku miesięcy od rozpoczęcia roku szkolnego wśród młodzieży spadła motywacji do nauki. Problem został omówiony podczas posiedzenia rady szkoły. W trakcie zebrania opracowano krótką ankietę dotyczącą motywacji oraz potrzeb edukacyjnych młodzieży. Uczniowie obecni w trakcie spotkania zorganizowali spotkanie z przewodniczącymi klas, aby przypomnieć im o rozesłanej ankiecie. Otrzymano odpowiedzi od blisko 90% uczniów i uczennic szkoły.

Na podstawie przeanalizowanych odpowiedzi zdefiniowano trzy główne przyczyny problemy:

- nieregularne godziny rozpoczynania i kończenia zajęć lekcyjnych (zajęcia rozpoczynają się o różnych godzinach, np. wtorki o godz. 8.00, a w czwartki o 11.00, co wpływa również na brak stałości w czasie kończenia lekcji),
- niewykorzystywanie infrastruktury technicznej szkoły (m.in. każda z sal zajęciowych jest wyposażona w sprzęt multimedialny) oraz ćwiczeń z wykorzystaniem interaktywnych aplikacji,
- wykorzystywanie w niewielkim stopniu metod pracy dostosowanych do osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Wypracowane wnioski stały się przedmiotem dalszych prac w szkole. Podczas otwartego spotkania do udziału, w którym (za pośrednictwem dziennika elektronicznego) zostali zaproszeni wszyscy przedstawiciele szkolnej społeczności, dyrektor poinformował społeczność o wprowadzeniu od nowego roku stałej godziny rozpoczynania i kończenia zajęć lekcyjnych. Zebrano również informacje dotyczące pozostałych potrzeb edukacyjnych. Przedstawiciele kadry pedagogicznej wzięli udział w dodatkowych szkoleniach z zakresu wykorzystania podczas lekcji ćwiczeń multimedialnych (prowadzonych przez nauczyciela informatyki). Wśród kadry pedagogicznej udostępniono także dostęp do bezpłatnych dodatkowych materiałów multimedialnych. Warto nadmienić, że materiały te dostosowane są do uczniów autystycznych i niedowidzących. Ponadto uczniowie na podstawie umowy o współpracy zawartej między szkołą a wydawnictwem (od którego szkolna biblioteka stale zakupuje książki) będą mogli bezpłatnie korzystać z udostępnionej bazy ebooków. Już po pierwszych miesiącach realizacji projektu zauważono pozytywne efekty wprowadzonych zmian. Rada szkoły podjęła decyzję o stałym monitorowaniu potrzeb edukacyjnych młodzieży w każdym semestrze danego roku szkolnego.

Przedstawiliśmy wybrane pomysły realizowane przez młodzież. Jakie inne działania możecie zrealizować w szkole? Przy czym warto pamiętać, że powinny one wynikać z potrzeb uczniów i uczennic Waszej szkoły. Oto kilka przykładów...

- stworzenie konta w wybranej aplikacji (np. Instagramie, Tik Toku, Tellonym) w celu usprawnienia kontaktu między uczniami a samorządem uczniowskim
- organizacja spotkań klubu gier fabularnych i fantastyki połączona ze stworzeniem uczniowskiej gry planszowej
- przygotowanie i przeprowadzenie polsko-ukraińskiej gry terenowej nt. młodzieżowych bohaterów
- stworzenie ogródka kwiatowego przed szkołą z opisem znajdujących się w nim roślin
- przygotowanie filmów instruktażowych lub grafik pokazujących, w jaki sposób efektywnie korzystać z wybranego narzędzia ułatwiającego naukę
- zmiana układu ławek w salach lekcyjnych ułatwiająca komunikację i współpracę uczniów w trakcie realizacji zadań grupowych
- poszerzenie księgozbioru szkolnej biblioteki o pozycje w innych językach (w tym w języku ukraińskim)

Jak przygotować wniosek o grant w programie Szkoła Demokracji edycja 2022/2023?

Poniżej prezentujemy wskazówki, które ułatwią przygotowanie wniosku o grant w ramach programu „Szkoła demokracji”. Skorzystajcie z przedstawionej poniżej drogi projektowej, która przeprowadzi Was przez poszczególne etapy opracowania koncepcji projektu, a następnie jego realizacji.

1. Przed rozpoczęciem pracy nad wnioskiem o grant należy stworzyć Zespół Projektowy, który uczestniczyć będzie w pracach nad przygotowaniem koncepcji projektu. Warto zagwarantować możliwość udziału wszystkim chętnym uczniom i uczennicom, dbając również o reprezentację uczniów ukraińskich. Aby efektywnie wykorzystać potencjał wszystkich osób tworzących Zespół Projektowy, warto by jego liczba nie przekraczała 10 osób. W skład Zespołu Projektowego powinni wejść uczniowie i uczennice, opiekunowie samorządu uczniowskiego oraz dyrektor szkoły. Udział uczniów i uczennic w Zespole Projektowym powinien być przeważający.

2. Podstawą do stworzenia dobrego projektu jest diagnoza potrzeb społeczności szkolnej. Na wcześniejszych stronach przewodnika opisaliśmy, w jaki sposób można przeprowadzić diagnozę potrzeb w szkole, a także zaprezentowaliśmy przykładowe narzędzia.

Z odpowiednio zebranego materiału badawczego wysuwają się wstępne wnioski i problemy, które wymagają rozwiązania. Wybierzcie te, które są ważne dla społeczności szkolnej i które powinny zostać rozwiązane w pierwszej kolejności.

3. Zapoznajcie się z formularzem wniosku o grant oraz zamieszczonymi w nim pytaniami. Wniosek został podzielony na pięć części: Grupa projektowa, Opis działania, Harmonogram działań, Budżet projektu oraz Kryteria formalne. Zadbajcie o to, aby udzielić odpowiedzi na każde z przedstawionych we wniosku pytań. Pamiętajcie o limicie znaków przypisanych do poszczególnych pytań (odpowiedzi ponad limit znaków nie zostaną ocenione). Zadbajcie o rzeczowe i konkretne wypowiedzi.

4. Zastanówcie się wspólnie, w jaki sposób możecie rozwiązać problem, z którym zmagają się uczniowie i uczennice w Waszej szkole. Pomyślcie o problemie bardzo szeroko, nie ograniczając się do jednej przyczyny jego występowania. Niektóre problemy mogą dotyczyć konkretnych grup uczniów i uczennic (np. uczniów uchodźczych, uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych). W rzetelnie przeprowadzonej diagnozie mogą się pojawić już wstępne propozycje rozwiązań. Skorzystajcie z nich. Co może pomóc Wam w rozwiązaniu wskazanego problemu? Jakie działania można (albo trzeba podjąć), aby go ograniczyć lub zminimalizować jego występowanie? W jaki sposób włączycie reprezentantów i reprezentantki szkolnej społeczności w realizację projektu? Im więcej pytań i odpowiedzi pojawi się na tym etapie pracy nad projektem, tym mniej niespodziewanych sytuacji może wystąpić w trakcie jego realizacji. Przed umieszczeniem odpowiedzi we wniosku możecie zebrać je w wybranym przez Was notatniku online – tak, by każda z osób miała do nich dostęp o dowolnej porze.

5. Skonsultujcie wybrany przez Was pomysł ze szkolną społecznością. Dopytajcie się dyrekcji szkoły o możliwość jego realizacji (np. niektóre z pomysłów mogły zostać uwzględnione w planie wydatków szkoły na dany rok szkolny). Zastanówcie się, które z zadań opisanych we wniosku będą wymagały zaangażowania dyrekcji, nauczycieli lub rodziców, a które z nich mogą zostać zrealizowane przez uczniów i uczennice (również spoza Zespołu Projektowego). Wypełnijcie wniosek, a następnie prześlijcie go zgodnie z instrukcją zamieszczoną w regulaminie i na stronie internetowej programu „Szkoła demokracji”. Oczekujcie na wyniki. Ten czas możecie wykorzystać na zastanowienie się nad nowymi działaniami, które warto zrealizować w Waszej szkole.

6. Powodzenia w realizacji zaplanowanych działań! Pamiętajcie, aby na etapie realizacji projektu włączać do współdziałania osoby spoza Zespołu Projektowego – przede wszystkim uczniów i uczennice. Czasem warto zwrócić się z prośbą o wsparcie do osób, które dysponują ważną dla Was wiedzą, posiadają doświadczenie w wybranym przez Was temacie lub mają dostęp do zasobów (np. sprzętu technicznego), dzięki którym będzie można sprawniej zrealizować działania zaplanowane w ramach projektu.

Checklista

Przed złożeniem wniosku upewnijcie się, czy został on kompletnie uzupełniony. Skorzystajcie z poniższej checklisty, dzięki której sprawdzicie, w jaki stopniu wniosek wpisuje się w kryteria zamieszczone w regulaminie o grant. Odpowiedzcie na pytanie „tak” lub „nie”.

W przypadku, gdy któraś z udzielonych odpowiedzi jest negatywna, zastanówcie się wspólnie, co można jeszcze zrobić, aby ją zmienić. Swoje spostrzeżenia zapiszcie w kolumnie „Przemyślenia”.

Lp.	PYTANIE	TAK	NIE	PRZEMYŚLENIA
1.	Czy zapoznaliście się z regulaminem programu, w ramach którego ubiegacie się o dofinansowanie?			
2.	Czy przygotowana koncepcja projektu jest zgodna ze wskazanymi w regulaminie zasadami?			
3.	Czy dyrekcja wyraziła zgodę na realizację działań wynikających z wniosku o grant na terenie szkoły?			
4.	Czy dyrekcja uczestniczyła w webinarium dla dyrektorów organizowanym w ramach programu?			
5.	Czy w dniu złożenia wniosku w szkole uczy się minimum 10 uczniów ukraińskich?			
6.	Czy przed złożeniem wniosku została przeprowadzona diagnoza potrzeb społeczności szkolnej, w którą włączeni zostali wszyscy uczniowie?			
7.	Czy działanie przedstawione we wniosku odpowiada na potrzeby uczniów, które zostały wskazane w przeprowadzonej diagnozie społeczności szkolnej (przeprowadzonej przed złożeniem wniosku o grant)?			
8.	Czy we wniosku opisano, w jaki sposób w realizowane działania zostaną włączeni wszyscy chętni uczniowie?			
9.	Czy działanie zakłada włączenie uczniów reprezentujących różne grupy, klasy, narodowości etc.?			

Lp.	PYTANIE	TAK	NIE	PRZEMYŚLENIA
10.	Czy przedstawione działanie jest dostępne dla uczniów o specjalnych potrzebach (np. ruchowych)?			
11.	Czy działanie ogólnoszkolne zaplanowane w ramach projektu obejmuje co najmniej 100 uczniów?			
12.	Czy realizacja projektu została zaplanowana w okresie od 25 marca do 10 czerwca 2023 r.?			
13.	Czy harmonogram przedstawiony we wniosku jest realny do przeprowadzenia w okresie od 25 marca do 10 czerwca 2023 r.?			
14.	Czy opracowany został podział obowiązków pomiędzy osobami tworzącymi Zespół Projektowy oraz innymi osobami (jeśli jest to konieczne z uwagi na planowane działania)?			
15.	Czy zaplanowane we wniosku koszty odnoszą się bezpośrednio do planowanych działań?			
16.	Czy przedstawiony we wniosku budżet został podzielony na kategorie zgodne z harmonogramem projektu?			
17.	Czy w budżecie uwzględniono wyłączenie wydatki kwalifikowalne (wskazane w regulaminie)?			
18.	Czy wskazane we wniosku wydatki są uzasadnione (niezbędne do realizacji projektu)?			
19.	Czy maksymalna kwota dofinansowania wskazana we wniosku nie jest wyższa niż 4 tys. zł?			
20.	Czy zaplanowano, w jaki sposób zespół projektowy oraz społeczność szkolna świętować będą sukces po zakończeniu realizacji projektu?			
21.	Czy masz wątpliwości związane ze złożeniem wniosku o grant?			
Jak czujesz się po przejściu przez pytania zamieszczone na checkliście? Być może warto skonsultować koncepcję projektu z uczniami lub ekspertami specjalizującymi w temacie Waszego projektu?				

Inspiracje i materiały źródłowe, czyli gdzie znajdziesz wskazówki, jak efektywnie aktywizować społeczność szkolną?

**Jeśli szukacie dodatkowych
materiałów na temat
diagnozowania potrzeb
społeczności szkolnej,
to koniecznie zajrzyjcie do:**

- Daszkowska-Kamińska Aleksandra, Gołdys Aleksandra, Makowska Maria, Urbanik Agata, *Przepis na diagnozę, czyli poznaj młodych i środowisko lokalne*. Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży, Warszawa 2013.
- Danielewicz Michał, Gołdys Aleksandra, Nowotny Agata, Ostrowski Łukasz, *Zrób to sam. Jak zostać badaczem społeczności lokalnej. Poradnik dla domów kultury*. Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e”, Warszawa 2010.
- Szlęk Anna, *Pakiet Edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu. Analiza potrzeb*. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2014.
- Urbanik Agata, *Quo vadis? O partycypacyjnej diagnozie lokalnej*. Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011.

**Jeśli chcecie dowiedzieć się więcej
o samorządności uczniowskiej,
to koniecznie zajrzyjcie do:**

- Buchman Ewa, *Standardy funkcjonowania samorządu uczniowskiego. Co to znaczy dobry samorząd? Rola opiekuna samorządu uczniowskiego*. Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013.
- Geller Anna, Tragarz Michał, Witkowski Jędrzej, Ziętkowska Judyta, *Przewodnik dla opiekunów samorządów uczniowskich*. Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013.
- Modzelewska Barbara, Konieczny Marek, Tragarz Michał, *Standardy funkcjonowania samorządu uczniowskiego. Jak działać? Poradnik dla uczniów*. Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013.
- Osuch Maciej, *Standardy funkcjonowania samorządu uczniowskiego. Co to znaczy dobry samorząd? Rola dyrektora w rozwoju samorządności uczniowskiej*. Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013.
- Pawlicki Aleksander, *Standardy funkcjonowania samorządu uczniowskiego. Co to znaczy dobry samorząd? Perspektywa ewaluacji zewnętrznej*. Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013.
- Tragarz Michał (red.), *Samorząd uczniowski. Przewodnik dla uczniów*. Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2012.

*Jeśli poszukujecie inspiracji,
to koniecznie zajrzyjcie do:*

„Gra w zmianę” to dyskusyjna gra karciana o organizacjach społecznych. Na kartach gry zostały przedstawione krótkie opisy działań realizowanych przez stowarzyszenia, fundacje i grupy nieformalne dla różnych grup odbiorców. Być może na jednej z kilkudziesięciu kart gry znajdziesz inspirację do szkolnego projektu. Dowiedz się więcej:

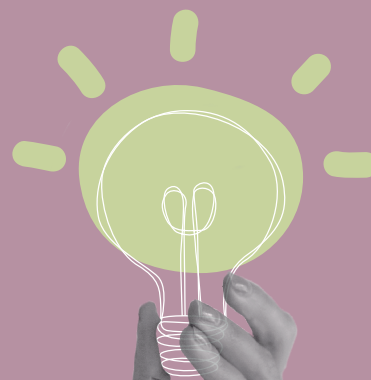
<https://poledialogu.org.pl/grawzmiane-2/>

Powrót do starych (a może i zapomnianych) gier i zabaw, poszukiwanie ciekawych historii osób z najbliższego otoczenia, „sztuka uliczna” w szkole, organizacja kampanii społecznej dotyczącej osamotnienia młodzieży, działania z książkami to przykładowe tematy wiodące realizowane przez uczestników programu „Młodzi w akcji”. Zainteresowała Cię któraś z propozycji? Jeśli tak, to zajrzyj do przewodników dostępnych na stronach:

<https://mlodziw akcji.ceo.org.pl/publikacja-mlo-dzi-w-akcji-kreatywne-wyzwania>
oraz <https://mlodziw akcji.ceo.org.pl/nowa-publikacja-mlodzi-w-akcji-refleksja>

Pomysły do zrobienia to wyszukiwarka inspiracji i dobrych praktyk przygotowana przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e”. Po kliknięciu na wybrane „słowo klucz” (np. młodzież), dowiesz się, jakie działanie społeczno-kulturalne można zrealizować w wybranym temacie. Pomysły do zrobienia prezentowane są w uporządkowanej formie, tzn. zawierają m.in. informacje o minimalnej i maksymalnej liczbie osób uczestniczących, czasie trwania aktywności, niezbędnych materiałach. Z kolei sposób realizacji pomysłu prezentowany jest w układzie krok po kroku. Jeśli lubisz aktywizować szkolną społeczność, to w tej bazie znajdziesz wiele ciekawych inspiracji. Dowiedz się więcej:

<http://pomysly.e.org.pl>

Autor: Mateusz Konieczny

Koordynatorki programu: Magdalena Jedziniak,
Monika Prus-Głaszczka

Grafika: Joanna Kamińska-Kurzep

Redakcja językowa: Aneta Derda

Licencja CC-BY- NC- 4.0 PL

Ten materiał jest finansowany przez Biuro Reagowania Kryzysowego UNICEF-u w Polsce. Materiały, treść i poglądy zawarte w nim są autorstwa ekspertów zaangażowanych w ten projekt i nie muszą odzwierciedlać poglądów UNICEF-u.

Publikacja powstała w ramach programu Szkoła Demokracji. Program Szkoła Demokracji edycja 2022/2023 jest prowadzony przez Centrum Edukacji Obywatelskiej przy wsparciu Funduszu Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (UNICEF).

Centrum Edukacji Obywatelskiej - Jesteśmy organizacją pozarządową, która wspiera szkoły. Inspirujemy je, by stosowały innowacyjne metody nauczania oraz poruszały z młodymi ludźmi tematy, które są ważne w życiu społecznym. Co roku współpracujemy z 40 000 nauczycieli i dyrektorów z 10 000 szkół w całym kraju. Dzięki naszym rozwiązaniom szkoły uczą skuteczniej. Młodzi ludzie angażują się w swoją edukację, lepiej rozumieją współczesny świat i potrafią go zmieniać. Prowadzimy m.in. programy dla nauczycieli i dyrektorów, akredytowaną placówkę doskonalenia nauczycieli i wydawnictwo. Jesteśmy największą edukacyjną organizacją pozarządową w Polsce. Działamy od 1994 r.

Poznaj nas na www.ceo.org.pl

**CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ**